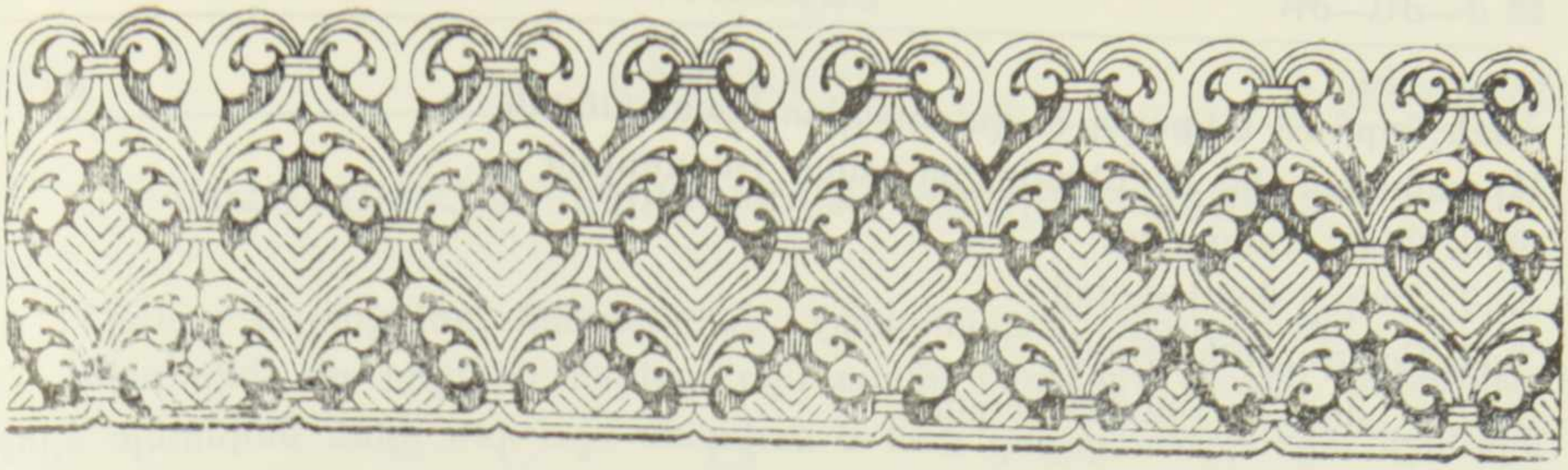

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՈՆ ՀՌՉԱԿԵԼՈՒ 1700-ԱՄՅԱԿԻ ՏՈՆԱԿԱՏԱՐՄԱՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

Հայոց դարձի 1700-ամյակը թե՛ մեր կյանքում արժևորելու ու արժեցնելու և թե՛ միջազգային հնչեղությամբ նշելու աշխատանքները համակարգելու, ծրագրյալ հունի մեջ դնելու և որոշակի ժամանակացույցով հստակորեն իրականացնելու համար 1995 թ. սեպտեմբերի 27—29-ը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, Վեհարանի ժողովների փոքր դահլիճում, գումարվեց «Հայաստանում Քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման Հայ Եկեղեցու Կենտրոնական Հանձնաժողովի» առաջին ժողովը՝ նախագահությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի և Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսի, ատենապետությամբ Ն. Ա. Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Տ. Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանի և Ն. Ա. Կ. Պոլսի Հայոց Պատրիարք Տ. Գարեգին արքեպս. Գալշանճյանի, ատենադպրությամբ Տ. Եզնիկ ծայրագույն վրդ. Պետրոսյանի և Տ. Վարուժան ծայրագույն վրդ. Հերկելյանի:

Կենտրոնական հանձնաժողովի կազմում, բացի Հայ Եկեղեցու նվիրապետական Աթոռների չորս գահակալներից, ընտրված էին. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսությունից՝ 12, Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսությունից՝ 8, Երուսաղեմի Պատրիարքությունից՝ 2, Կ. Պոլսի Պատրիարքությունից՝ 2, հոգևորական և աշխարհական հետևյալ անդամները.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Գրիգորյան
Գերաշնորհ Տ. Հովնան արքեպիսկոպոս Տերտերյան
Գերաշնորհ Տ. Նորվան եպիսկոպոս Զաքարյան
Գերաշնորհ Տ. Ատողիկ եպիսկոպոս Արիստակեսյան
Գերաշնորհ Տ. Հակոբ եպիսկոպոս Գըլըլճյան
Հոգեշնորհ Տ. Եզնիկ ծ. վարդապետ Պետրոսյան

Հոգեշնորհ Տ. Միքայել ծ. վարդապետ Աջապահյան
Արժանապատիվ Տ. Ներսես քահանա Ներսեսյան
Պրն. Պիոն Հակոբյան
Պրն. Հակոբ Փափազյան
Պրն. Գրիգոր Խանջյան
Պրն. Վլադիմիր Բարխուդարյան

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Գերաշնորհ Տ. Արտակ արքեպիսկոպոս Մանուկյան
Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Աշճյան
Գերաշնորհ Տ. Կորյուն արքեպիսկոպոս Պապյան
Գերաշնորհ Տ. Զարեհ արքեպիսկոպոս Ազնավորյան
Գերաշնորհ Տ. Օշական եպիսկոպոս Զոլոյան
Հոգեշնորհ Տ. Վարուժան ծ. վարդապետ Հերկելյան
Մեթր Խաչիկ Պապիկյան
Պրն. Ռաֆեբերան Արզումանյան

ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Գերաշնորհ Տ. Դավիթ արքեպիսկոպոս Սահակյան
Գերաշնորհ Տ. Սևան եպիսկոպոս Ղարիբյան

Կ. ՊՈԼՍԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Մութաֆյան
Պրն. Պարույր Մուրադյան

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հոգեշնորհ Տ. Գրիգոր վրդ. Մաքսուդյան:

Ժողովը սկսվեց Տերունական աղոթքով և «Որք զարդարեցին տնօրինաբար» Սրբոց Թարգմանչաց նվիրված շարականով:

Վեհափառ Հայրապետը տարբեր առիթներով բազմիցս շեշտել է, որ 1700-ամյակի նշումը հպարտության, ինքնափառավորման փոխարեն պետք է դառնա 1700-ամյա մեր քրիստոնեական ժառանգությունը լուսարձակի ներքո դնելու մի աքանչելի պատեհություն, որ այդ ժառանգության հոգևոր արժեքների վերակենդանացումը լինելու է մի նոր ոռոգում, նոր ջրտուք մեր այսօրվա և վաղվա կյանքում, իսկ հետադարձ նայվածքը անցյալին պետք է վերածվի առաջահայաց մղումի, զարգացման, զորացման՝ վերանորոգության շարժումի փոխակերպելով տոնակատարությունների շրջագծում գտնվող մեր բոլոր անելիքները: Այս իրողությունը մեկ անգամ ևս ընդգծեց Գարեգին Ա Վեհափառ Հայրապետը ժողովի բացման խոսքում:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ ԺՈՂՈՎԻ ԲԱՑՄԱՆԸ

Հոգևոր եղբայրներ, հարգարժան աշխարհական ազգայիններ,

Կխորհիմ, որ բոլորիս համար այս պահը կզգացվի որպես կարևորագույն պահերեն մեկը մեր այս տարվան և նաև գալիք տարիներու կյանքին մեջ, ոչ թե անհատական մեր կյանքերուն մեջ միայն, այլ նաև մեր Եկեղեցվո և ազգի, հայրենիքի կյանքին մեջ:

Անհավասիկ կգտնվինք պատմական պահի դիմաց: Ավելի քան տարիներ ի վեր բոլորիս մտքին մեջ ներկայություն դարձած է մեր Եկեղեցվո պաշտոնական հիմնարկության կամ քրիստոնեական կրոնի, որպես ազգային կրոն հռչակման, պետական հռչակման 1700-ամյակի գաղափարը: Այս կապակցությամբ թե՛ բերանացի և թե՛ գրավոր արտահայտությամբ եղան տեսակետներու, ծրագրերու, հառաջիկայի տեսիլքներու, անելիքներու մասին արտահայտություններ, գրվեցան գրքույկներ, հրատարակվեցան հոդվածներ, և մենք անցյալ տարի մայիսին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս երջանկահիշատակ Վազգեն Առաջինի, Կիլիկիո Կաթողիկոսի, երկու Պատրիարքներու հետ ունեցանք խորհրդակցություն մը և այդ խորհրդակցության մեջ հիմնականորեն ճշտելով մեր ընդհանուր ընելիքը իբրև Եկեղեցի Հայոց, այն ատենն հանձն առինք, որ կազմվի մեկ հանձնախումբ՝ Հայ Եկեղեցին իր 1700-ամյակի առիթով ընելիքները ճշտելու և գործադրելու առաքելությամբ: Դըժբախտաբար Վազգեն Առաջին Վեհափառ Հայրապետի առողջական ծանր վիճակը մայիսեն մինչև օգոստոս և ապա ի Տեր փոխվելը, առժամանակ հետաձգեց այս աշխատանքը:

Անհավասիկ մեր ընտրութենեն ետքը որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս պարտք համարեցինք գործակցաբար Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսի և Երուսաղեմի ու Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքներուն հարմար նկատեցինք, որ սկսինք և գործի ու կյանքի կոչենք այն կենտրոնական հանձնախումբը, որուն կառուցվածքը արդեն նկատի առնված էր մեր անցնող տարվան մայիսից: Եվ ուրախ եմ անհունորեն և երախտապարտ եմ Աստուծո, որ մեզի տվավ կարելիությունը այս ժողովը գումարելու Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռին մեջ, մեր բոլորիս ցանկության համապատասխան տարողության, լրջության և պատասխանատվության: Անհավասիկ կգտնվինք այն հանգրվանին վրա, որ մեր ժողովուրդը այս օրերին մեզ կնայի հոս, թե ինչ պիտի անի Հայոց Եկեղեցին այն բացառիկ առիթով, որովհետև ոչ մեկ ուրիշ Եկեղեցիի, կազմակերպյալ Եկեղեցիի տրված չէ այս մենաշնորհը, այս բախտը Աստուծմե՝ կարենալ 1700-ամյակ տոնել: Մեզի կնային նաև օտար Եկեղեցիներեն և օտար ազգերեն, և ասիկա տեսակ մը փորձաքար պիտի ըլլա մեր Հայրենի և օտար ազգերեն, և ասիկա տեսակ մը փորձաքար պիտի ըլլա մեր Հայրենյաստանյայց Առաքելական Եկեղեցիին իր ինքնությունը, առանձնահատկությունը, առաքելությունը և ամբողջ պատմական ժառանգության հարստությունը վերակենդանացնելու, վերարժևորելու, որպեսզի կարենանք մենք ամբողջ առաքելությունը, որ Քրիստոս մեզ վստահած է իր առաքյալներուն և մեր սուրբ հավատո հոր Լուսավորչի միջոցավ, այդ առաքելությունը ի գլուխ ածենք պատվաբեր կերպով, արդյունավետ կերպով և մեր ժողովրդի բարգավաճման օգտաշատ եղանակով:

Ես պիտի չուզեմ իմ խոսքս երկարեմ, կուզեմ միայն հիմնականորեն երկու էական կետերու անդրադառնալ: Այս ժողովին առաքելությունը իմ ընբռնումովս բացատրելու շատ հակիրճ և գործով:

Ի՞նչ է մեր բուն նպատակը, ի՞նչ է մեր սևեռակետը, ինչպես մեր Հայաստան աշխարհի մեջ շատ են գործածում այս բառը՝ կիզակետը: Ի՞նչ է, որ մենք կփնտրենք այս բոլորով: Ես պիտի ուզեի, որ այս հարցը դառնա առաջին նյութը մեր խոսակցության, ինչպես օրակարգի մեջ ալ առաջարկվեց: Մեր ժողովրդի վերազարթնումը քրիստոնեական հավատքին մեջ, մեր ժողովրդի ներքին կյանքի վերապրում, հոգևոր կյանքի վերազարթնում, մեկ խոսքով՝ 1700-ամյակը ինչպես պիտի թարգմանվի, ապրվի մեր ժողովրդի կյանքին մեջ, մեր Եկեղեցվո հավատացյալներու կյանքին մեջ: Ավելի պարզ և կտրուկ ձևով ըսեմ: Բա՛ն մը պիտի փոխենք Եկեղեցիի, ժողովրդի կյանքի մեջ դեպի լավ, դեպի ավելի ուժական, դեպի ավելի բարերար: Ահավասիկ առաջին հարցը, որ կդնեմ:

Երկրորդ, այս առնչությամբ, թե ինչպես պիտի աշխարհը ըմբռնե մեր 1700-ամյա ջահը: Երրորդ, թե Հայաստանը ինչպես իր քրիստոնեական ընկարագիրը պիտի դրսևորե այս առիթով: Այս երկրի մեջ դուք ալ ինձի չափ, և եթե ձեզմե շատերը ինձմեն լավ գիտեն, ո՛ր կողմը որ դառնանք, քրիստոնեության ներկայությունն է, բայց այդ ներկայությունը կա՞ աշխարհի ազգերու, Եկեղեցիներու գիտակցության մեջ: Մասնագետներու՝ այո, բայց մասնագետները Եկեղեցու պատմության, աստվածաբանության, արվեստի, մշակույթի, անոնք չեն, որ մենք ունինք մեր մտքերու մեջ, այլ պետությունները, ժողովուրդները, հաստատությունները, պարզ խոսքով՝ աշխարհը այնտեղ, ուր ինքզինքը կարտահայտե իր լավագույն եղանակներովը:

Երկրորդ հարցը, որու մասին պետք է արտահայտվինք, եթե հստակորեն ըմբռնենք այս նպատակը. ի՞նչ պետք է անենք այդ նպատակի իրագործման համար, բովանդակությունը մեր ընելիքի, ի՞նչ ուեսակ ձեռնարկումներ, շարունակական աշխատանքներ, որոշել մեր ընելիքը, բովանդակությունը տոնակատարության: Եվ երրորդ, պետք է անդրադառնամ այն իրողության, թե ինչ միջոցով կրնանք ընել այն, ինչ որ կծրագրենք հասցնելու համար այն նպատակին, ինչ որ կառաջադրենք: Երրորդ շրջագիծը, որու մեջ պետք է խոսինք, ադիկա կառուցվածքային եղանակ գտնել, գործնական մտքով, թե ինչպես կրնանք մեր ծրագրած անելիքները իրականացնել: Վերջապես, պետք է նաև մտածենք, որ մեր այս ճիգը պետք է լինի զուտ հայկական ճիգ, թե նաև պետք է ունենա համաշխարհային տարողություն:

Մենք բախտավոր ազգ մըն ենք այն տեսակետով, որ ոչ միայն հայրենիք ունինք, այլ նաև Սիյոնք ունինք, արտասահման: Ես Վրաստանեն նոր կդառնամ, և վրացիները կնախանձին կրնամ ըսել, չպկերտներու մեջ դնելով բառը, ըսելով, թե դուք այդքան հզոր ներկայություն մը ունիք աշխարհի մեջ, որ կկոչեք Սիյոնք: Եվ հետևաբար, մենք այս մեր 1700-ամյակի նշման մեջ ինքնահիպարտության, պանծացման այդ սովորական և փորձիչ մտածողութենեն դուրս գանք և տեսնենք, թե ինչպես կրնանք օտար Եկեղեցիները, օտար պետությունները, օտար ժողովուրդները, օտար ակադեմական, մշակութային, մտավորական կազմակերպությունները ներառնել և մասնակից դարձնել մեր այս համազգային, համահայկական ճիգին:

Հետևաբար, բառը եթե երբեք օտար չհնչի, էկյումենիկ տարողություն պետք է տանք և ոչ թե ուրիշները մենք ընդունենք իբրև հանդիսատես, հետևող, շատ-շատ՝ մասնակցող, բայց լուսանցքային: Ինչպես կրնանք գիտվավ այս 1700 տարվան մեր հավատարմության միջոցավ, ստեղծագործականության միջոցավ՝ հակառակ մարտիրոսության հասնող մեր ժողո-

վերդյան: Ասիկա ամբողջ աշխարհի ուրախությունը պետք է ըլլա: Ոչ թե միայն դիտեն, այլ նաև իրենք ալ մասնակից դառնան այս մեծ ճիգին:

Անավասիկ, եղբայրներ և բարեկամներ, թե ինչ մտածումներով ես կուզեմ բացված հայտարարել այս մեր առաջին նիստը, և քիչ ետքը կբաժնվի ձեզի նաև ժամանակացույցը:

Իր ողջույնի խոսքի մեջ Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Արամ Ա-ն շեշտեց, որ 1700-ամյակը լավագույն առիթն է ինքնաքննության, վերանորոգման, միասնականության և օտար ազգերին լավապես ներկայանալու:

Ողջույնի խոսք ուղղեցին նաև Տ. Թորգոմ և Տ. Գարեգին Պատրիարքները:

Ստորև ներկայացվող օրակարգով չորս նիստերով ժողովը քննեց տոնակատարության հիմնական նպատակը, բովանդակությունը, կազմակերպչական հարցեր:

1. **Տոնակատարության հիմնական նպատակը.**

ա) Հայց. Առաքելական Եկեղեցու ներքին կյանքի վերանորոգում, հոգևոր վերազարթոնք.

բ) Հայց. Եկեղեցու 1700-ամյա ժառանգության ծանոթացում արտաքին աշխարհին.

գ) Հայաստան աշխարհի քրիստոնեական երկիր լինելու նկարագրի պատկերացում:

2. **Տոնակատարությանց բովանդակությունը.** ի՞նչ ձեռնարկներ կատարել՝ հասնելու համար վերը նշված նպատակներին:

3. **Ինչպե՞ս կազմակերպել և գործնականացնել կատարելի աշխատանքները** թե՛ հայ ժողովրդի կյանքի և թե՛ համաշխարհային մակարդակների վրա:

4. **Ուրիշ Եկեղեցիների և ազգերի ու միջազգային, միջեկեղեցական և մշակութային կազմակերպությունների ներառում և մասնակցության ապահովում տոնակատարության ծրագրումի և կատարումի հանգրվանների վրա:**

Ա նիստին քննարկվեց օրակարգի առաջին բաժինը իր երեք կետերով: Արվեցին հետևյալ առաջարկությունները.

1) Հայց. Առաքելական Եկեղեցու ներքին կյանքի վերանորոգում, հոգևոր վերազարթոնք.

Ժողովուրդը կարիք ունի կրոնական գիտելիքների: Առ այդ առաջարկվեց.

ա.—հրատարակել գիտահանրամատչելի կրոնական գրականություն Հայ Եկեղեցու պատմության, ծեսի, վարդապետության, գրական ժառանգության և այլնի վերաբերյալ՝ 3 մակարդակներով.

— մանուկների համար,

— երիտասարդների համար և

— մեծահասակների համար:

բ.—կազմակերպել ժողովրդային և աշակերտական լսարաններ.
գ.—հոգ տանել քարոզխոսության՝ Ս. Գրքի կիրակնօրյա ընթերցումներով և Ս. Խորհուրդների բացատրություններով.
դ.—կրոնի դասագրքերի պատրաստում:
Հոգևորական առողջ և գիտնական սերունդի պատրաստում:

1700-ամյակը, տոնակատարություն լինելով հանդերձ, պետք է ունենա ինքնաքննադատական վերաժամանակում, Ներքին Ավետարանչության վերաարթնացում, վերադարձ մեր Եկեղեցու ճշմարիտ արմատներին և առաքելության, քահանա-ժողովուրդ հարաբերությանց սերտացում, ընկերային ծառայության կազմակերպում:

2) Հայց. Եկեղեցու 1700-ամյա ժառանգության ծանոթացում արտաքին աշխարհին.

Օտարներին և ոչ հայախոս հայերին ծանոթացնել մեր Եկեղեցու 1700-ամյա գրական, մատենագրական, արվեստաբանական, քարոզչական, ընկերային ծառայության ժառանգությունը:

Այս աշխատանքին մասնակից դարձնել օտարներին, որպեսզի 1700-ամյակը ոչ միայն Հայ Եկեղեցու, այլ նաև ողջ քրիստոնեության տոնը լինի:

Շեշտել մեր էկումենիկ ոգին պատմության մեջ: Թարգմանել օտար լեզուներով և հրատարակել այնպիսի էկումենիկ և հանդուրժողական ոգով գրված միջնադարյան հայ դավանաբանական հուշարձաններ, ինչպիսիք են, օրինակ, Մխիթար Գոշի «Առ Վիրս», Լամբրոնացու «Ատենաբանությունը» և այլն:

Եվրոպական որևէ լեզվով հրատարակել հայ աստվածաբանական պարբերական:

1700-ամյակի հիմնական տոնակատարությունները նախատեսել 2001 թվականին:

Նկատի ունենալ 3 հանգրվան.
ա.—Նախապատրաստական շրջան,
բ.—1 տարվա հանդիսությունների շրջան և
գ.—Հետտոնակատարությունների շրջան:

Ո՞րը պիտի լինի մեր Եկեղեցու նպաստը էկումենիկ շարժմանը:

Նաև թեմերի մեջ, օտար Եկեղեցիների և հասարակությունների մասնակցությամբ կազմակերպել համապատասխան ծրագրեր և ձեռնարկներ:

3) Հայաստան աշխարհի քրիստոնեական երկիր լինելու նկարագրի պատկերացում:

«Հուշարձան» վանքերն ու եկեղեցիները վերածել «Կյանքի վկայությունների»:

Վերածաղկեցնել Ս. Թադեոսի և Ս. Բարթուղիմեոսի վանքերը՝ ի հավաստումն Հայ Եկեղեցու առաքելության:

Բ նիստը տեղի ունեցավ սեպտեմբերի 27-ին, ժամը 18—20-ը:

Գերաշնորհ Տ. Զարեհ արքեպս. Ազնավորյանը ժողովականներին ներկայացրեց «Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության կողմե Առաջարկներ» գրությունը: Այնուհետև Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը ներկայացրեց 1700-ամյակի տոնակատարությանց մի ծրագիր, առաջարկված

Երջանկահիշատակ Տ. Տ. Վազգեն Ա Կաթողիկոսի օրոք, նախկին Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի կողմից:

Ինչպես Ա նիստում արտահայտված առաջարկությունների, այնպես էլ վերոհիշյալ երկու գրությունների լույսի ներքո Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը առաջարկեց 4 բաժիններից բաղկացած հետևյալ ծրագիրը.

Ա. Հրատարակչական և Լսա-տեսային

ա.—Հրատարակչական

Հրատարակությունների պարագային պետք է նկատի ունենալ երեք շրջանակ.

1. գիտական.
2. Ժողովրդական—պատկերազարդ.
3. օտար լեզուներով:

Իբրև նյութ կենտրոնանալ հետևյալների վրա.

1. Հայ Եկեղեցու պատմության համապարփակ մի հատոր, կամ բազմահատորյակ,
2. Հայ Եկեղեցու աստվածաբանության վերլուծական մի հատոր,
3. Ծաղկաքաղ Հայ Աստվածաբանական մտքի, ըստ նյութերի դասակարգված,
4. Վարք Սրբոց, սրբերի վարքերի մի շարք ժամանակակից շարադրումով,
5. Աստվածաշնչի Գրաբար թարգմանության գիտական հրատարակությունը:

Բ. Լսա-տեսային

Պատրաստել եռամաս մի ֆիլմ.

1-ին մաս—Հայոց Դարձը 301 թվականին.
2-րդ մաս—Հայ Եկեղեցու պատմությունը 301 թվականից հետո.
3-րդ մաս—Հայ Եկեղեցին այսօր իր ամբողջության մեջ:

4. Վերահաստատել Երևանում Մայր տաճարի կառուցման ծրագիրը.

Բ. Կոթողային

1. Վերահաստատել Երևանում Մայր տաճարի կառուցման ծրագիրը.
2. Կիլիկիո Կաթողիկոսության նորաշեն թանգարանը ձոնել 1700-ամյակին:

Ժողովը հաստատեց նաև, որ վերոհիշյալ առաջարկությունները վերաբերում են Կենտրոնական Հանձնաժողովին, մինչ յուրաքանչյուր նվիրապետական Աթոռ և թեմ կարող է մշակել և իրացնել իր ուրույն ծրագիրը:

Գ նիստը գումարվեց սեպտեմբերի 28-ին, առավոտյան ժամը 11—13-ը, իսկ վերջին՝ Դ նիստը՝ սեպտեմբերի 29-ին, առավոտյան ժամը 10.30—12.00-ը:

Այլ Եկեղեցիների և միջազգային, միջեկեղեցական, միջկրոնական ու մշակութային կազմակերպությունների մասնակցության ապահովման հարցը քննարկելիս, առաջարկվեցին.

— Կատարել անհրաժեշտ աշխատանքներ՝ կազմակերպելու գիտաժողովներ, սիմպոզիումներ և այլ միջոցառումներ WCC, CEC, NCCC, MECC-ի շրջանակներում և կազմակերպություններում:

— Կազմակերպել հայ-բյուզանդական եկեղեցական հարաբերություններին նվիրված մի գիտաժողով:

— Կազմակերպել Արևելյան քույր Եկեղեցիների միջև գիտաժողով:

Այնուհետև նվիրապետական 4 Աթոռների գահակալների կողմից նշանակվեց Գործադիր մարմին՝ հետևյալ կազմով.

Ս. Էջմիածնից
Տ. Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյան
Տ. Հովնան արքեպս. Տերտերյան
Տ. Ասողիկ եպս. Արիստակեսյան
Տ. Ներսես քհն. Ներսիսյան
Պրն. Գրիգոր Խանջյան
Պրն. Վլադիմիր Բարխուդարյան

Անթիլիասից
Տ. Մեսրոպ արքեպս. Աշճյան
Տ. Օշական եպս. Զոլոյան
Մեթր Խաչիկ Պապիկյան

Երուսաղեմից
Տ. Սեսան եպս. Ղարիբյան

Կ. Պոլսից
Տ. Մեսրոպ արքեպս. Մութաֆյան:

Ժողովն անհրաժեշտ համարեց ստեղծել մի գրասենյակ՝ վարիչ-տնօրենով և աշխատակազմով:

Ժողովը Գործադիր մարմնին հանձնարարեց նաև 1996 թ. գարնանը Եվրոպայում կազմակերպել մի խորհրդակցական ժողով՝ հրավիրելով օտար գիտնականների և կազմակերպությունների՝ լսելու իրենց առաջարկները 1700-ամյակի կապակցությամբ:

Սեպտեմբերի 28-ին, ժամը 15-ին, Վեհարանի հանդիսությունների դահլիճում տեղի ունեցավ 1700-ամյակի Հայաստանի Հանրապետության և Հայ Եկեղեցու Կենտրոնական հանձնաժողովների խորհրդակցական հանդիպումը:

24-անդամյա պետական հանձնաժողովի նախագահ, ՀՀ փոխնախագահ պրն. Գագիկ Հարությունյանը ներկայացրեց պետական հանձնաժողովի ծրագրերը և արդեն կատարված աշխատանքները:

Այնուհետև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ծանոթացրեց Հայ Եկեղեցու Կենտրոնական հանձնաժողովի ընդունած ծրագրին: Շեշտվեց, որ երկու հանձնաժողովների Գործադիր մարմինները պետք է համագործակցեն ծրագրերի իրականացման ճանապարհին:

Չորրորդ նիստի ավարտին Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսը Կենտրոնական հանձնաժողովին հրավիրեց՝ հաջորդ նիստը անցկացնելու Անթիլիասում, 1996 թ. աշնանը:

Փակման խոսքի մեջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գոհունակություն հայտնեց, որ ահա այսպես Հայ Եկեղեցին գործում է իբրև մի ամբողջություն՝ իր նվիրապետական չորս Աթոռներով, որ լավագույն նվերն է մեր ժողովրդին:

Ժողովը փակվեց սեպտեմբերի 29-ին, ժամը 13-ին, Մայր տաճարում մատուցված պաշտամունքով:

* * *

Քրիստոնեության ընդունման 1700-ամյակին նվիրված Կենտրոնական հանձնախմբի ժողովին մասնակցելու առիթով, սեպտեմբերի 26-ին, ժամը 18.00-ին, Հայաստան ժամանեց Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Արամ Ա.-ը՝ ուղեկցությամբ Կորյուն արքեպս. Պապյանի, Զարեհ եպս. Ազնավուրյանի, Օշական եպս. Զոլոյանի, Վարուժան ծ. վրդ. Հերկելյանի, Վրույր աբղ. Դեմիրճյանի, Մեթր Խաչիկ Պապիկյանի և Ոսկեբերան Արզումանյանի:

Երևանի «Զվարթնոց» օդանավակայանում Վեհափառ Հայրապետին և իրեն ուղեկցող անձանց դիմավորում և բարի գալուստ են մաղթում Կ. Պոլսի Հայոց Պատրիարք Տ. Գարեգին արքեպս. Գազանճյանը, Մայր Աթոռի միաբանության, ինչպես նաև պետական և քաղաքական իշխանության ներկայացուցիչներ, Կրոնական գործերի նախագահի պաշտոնակատար Տիար Լազր Սուջյանը, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրեն Մանուշակ Պետրոսյանը և ուրիշներ:

Օդանավակայանում Նորին Սրբությունը, պատասխանելով լրագրողների հարցերին, շեշտեց, որ պետք է լծվել համատեղ աշխատանքի, և հավաստիացրեց, որ Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսությունն ու միաբանությունը պատրաստ են Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հետ ձեռք-ձեռքի տրված իբրև մեկ Եկեղեցի ծառայել Աստծուն և ժողովրդին ու նորանկախ պետության բարգավաճմանն ու շինությանը:

Մայր Աթոռում Արամ Վեհափառին և նրա հետ ժամանած պատվիրակությանը, Ամենայն Հայոց Հայրապետի գլխավորությամբ, դիմավորեց ողջ միաբանությունն ու պաշտոնեությունը: Իջման Սուրբ Սեղանի առջև եղբայրական ջերմ ողջագուրումից հետո, երկու Հայրապետները վկայեցին որպես Մեկ Եկեղեցի գործելու և ապրելու հրամայականը:

ԱՐԱՄ Ա.-Ը ՀՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Պատմական օրեր է ապրում Հայ Առաքելական Եկեղեցին: Անվավաստիկ, զարգացման մի նոր փուլ են թևակոխել Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության փոխհարաբերությունները:

Վերը հիշվածի խոսուն վկան է այս օրերին Սուրբ Էջմիածնում գտնվող Անթիլիասից ժամանած պատվիրակությունը իր հոգևորական և աշխարհական անդամներով, բարձր նախագահությամբ Կիլիկյան Աթոռի նորընտիր գահակալ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա Կաթողիկոսի:

Արամ Ա Հայրապետը, չնայած իր բազմազբաղ լինելուն և ամենատարբեր մակարդակի բազմաթիվ հանդիպումներին, սիրով ընդունեց հոգևոր ճեմարանի տեսուչ Տ. Հայկազուն ծ. վրդ. Նաջարյանի՝ ճեմարան այցելելու հրավերը:

«Ուրախ լեր» շարականի քաղցրահունչ մեղեդու ներքո ուսանողները խանդավառությամբ դիմավորեցին Վեհափառ Հայրապետին, որից հետո երգվեց Ճեմարանի քայլերգը:

Նորին Սուրբ Օծությանը ուղեկցում էին Զարեհ եպս. Ազնավուրյանը, Գարեգին արքեպս. Ներսիսյանը, Օշական եպս. Զոլոյանը, Ասողիկ եպս. Արիստակեսյանը և Մայր Աթոռի ու Կիլիկյան միաբանության անդամներ:

Հայր Հայկազունի բարիգալստյան խոսքից հետո, Եկեղեցու ապագա ապասավորներին իր պատգամը և օրհնությունը տվեց Արամ Ա Վեհափառը:

«Սիրելի դասախոսական կազմ, սիրելի աշակերտներ և սիրելի տեսուչ Հայր Սուրբ: Ես կուզեմ առաջին հերթին իմ անհուն ուրախությունս հայտնել, սա պահուն ըլլալով այս նվիրական հաստատութենեն ներս՝ ձեզի հետ: Ճիշտ է, տեսուչ Հայր Սուրբը հրավիրեց զիս այստեղ գալու, բայց եթե նույնիսկ ինքն հրավիրած չըլլար, ես անձամբ պիտի ուզեի այստեղ գալ՝ ձեզի հետ ըլլալ պահ մը, որովհետև դպրեվանքը իմ և ինձ նման բոլոր միաբաններու՝ էջմիածնական, անթիլիասական կամ երուսաղեմական, սրտին մոտ հաստատություն մը եղած է և կմնա: Ես կուզեմ այս առիթը օգտագործել և իմ գնահատանքս ու շնորհավորանքս հայտնել ձեր նոր տեսուչ Հայր Սուրբին, զոր ճանչցած եմ դպրեվանքի տեսուչ ըլլալե առաջ, հատկապես Ամերիկայի մեջ: Վստահ եմ, որ Ամերիկայի հովվական, փոխհարաբերական, միջեկեղեցական մարզերեն ներս ձեռք ձգած փորձառությունը լավագույն կերպով պիտի օգտագործե այստեղ ի խնդիր այս հաստատության վերելքի:

Կըսեի, դպրեվանքը իմ սրտիս մոտ եղած է ու կմնա այդպես, որովհետև ես և բոլոր միաբանները դպրեվանեցի եղած ենք: Հոս ըլլալե առաջ մենք նախ հոն եղած ենք: Այս աթոռներեն, գրասեղաններեն, դասարաններեն՝ այլ խոսքով, դպրեվանքեն անցած ենք: Այստեղ հասնելու ճամփան դպրեվանքն է: Անհավասիկ, կզգաք, թե որքան վճռական, կենսական դերակատարություն ունի դպրեվանքը եկեղեցականի մը կյանքի մեջ և ընդհանրապես Հայ Եկեղեցվո կյանքին մեջ: Դպրեվանքը պարզ վարժարան մը չէ: Դպրեվանքը այլ դպրոցներու նման բնական դպրոց մը չէ, ուր մարդիկ կուգան բան սորվելու համար, ուր մարդիկ կուգան գիտություն ամբարելու համար: Դպրեվանքը այդ չէ, հոգևոր ճեմարանը այդ չէ: Այն ավելին է: Այստեղ աշակերտներ կուգան ոչ թե բան մը սորվելու համար, իրենց գիտությունը ընդլայնելու՝ նոր գիտելիքներ ամբարելու համար, այլ կուգան այստեղ մարդակերտումի և հայակերտումի ընթացքի մեջ հոգեպես, հոգևորապես կազմավորվելու ու ապա եկեղեցական դառնալու, ծառայելու համար մեր ժողովուրդին: Ես պիտի ուզեի, որ այսպես հասկանայիք այս հաստատության դերակատարությունը և նաև ձեր դերակատարությունը այս հաստատութենեն ներս: Դուք այստեղ եկած եք ոչ թե բան մը սորվելու համար, այլ կազմավորվելու որպես մարդ, որպես հայ, ու մանավանդ, որպես եկեղեցական: Եվ պատմությունը ցույց տված է ու մեր փորձառությունը վկայած է, թե այն եկեղեցականները, որոնք դպրեվանքեն չեն անցած, իրենց մեջ միշտ պակաս բան մը եղած է: Դպրեվանքի մեջն է, որ կկազմավորվինք, մեր հայությունը կզորանա, կհարստանա: Որպես մարդ կբացվինք գիտության, ու մանավանդ որպես եկեղեցական կթրծվինք մեր հոգեմտավոր արժեքներով: Դպրեվանքին մեջն է, որ մենք կբացվինք հայոց պատմության, Հայաստանյայց Եկեղեցվո անցյալի կյանքին, հոգևոր հարստության, Հայաստանյայց Եկեղեցվո առաքելության: Կթրծվինք այդ բոլորով ու կդառնանք լավ հայ ու լավ եկեղեցական: Ահա թե ինչու դպրեվանքը կարևոր առաքելության է կոչված մեր Եկեղեցու կյանքի մեջ: Դուք այստեղ ունիք հոգևոր ճեմարանը, մենք ունինք դպրեվանք, Երուսաղեմն ունի ժառանգավորաց, ունինք ուրիշ դպրեվանքներ ևս: Այս բոլոր դպրեվանքները պետք է իրար հետ գործակցին, ինչպես տեսուչ Հայր Սուրբը**

ըսավ: Երբ կխոսինք մեր նվիրապետական Աթոռների միջև գործակցության մասին, այդ գործակցությունը տեսական չէ, այլ այն պետք է կոնկրետ արտահայտություն ստանա: Այդ գործակցությունը պետք է բոլոր բնագավառներեն ներս ըլլա, բոլոր մակարդակներուն վրա ըլլա: Անհավասիկ, դպրեվանքը կարևոր բնագավառ մըն է գործակցության ու պետք է ինչպես ըսվեցավ աշակերտներու փոխանակում, փոխհարաբերություն դպրեվանքների ուսուցչական կազմերու, ծրագիրներու: Այս փոխադարձ հարաբերությունը դպրեվանքները ավելի կզորացնե, կկազմակերպե ու կհարստացնե: Ես չեմ ուզեր խոսքս ավելի երկարել և ձեզի կմաղթեմ ամբողջական հաջողություն ձեր առաքելության մեջ: Կընդգծեմ բառը՝ առաքելություն: Դուք կպատրաստվիք առաքելության մը համար: Այս եկեղեցին մեզի համար կառույց չէ: Այն մեզի համար եկեղեցի կդառնա ժողովուրդով: Եվ այդ ժողովուրդը եկեղեցի բերողը և եկեղեցին ժողովուրդին տանողը եկեղեցականն է: Եվ եկեղեցականը իր կյանքը պետք է ըմբռնե որպես առաքելություն: Դուք առաքելության մը համար կպատրաստվիք: Դպրեվանքը աշխարհ մըն է, ուր մարդիկ կպատրաստվին որպես առաքյալներ այն մեծ աշխարհին համար, որ մեր ժողովուրդն է, մեր Եկեղեցին է: Դուք պիտի դառնաք մեր ժողովուրդի վաղվա հոգևոր մշակները, հոգևոր առաքյալները:

Ես պիտի ուզեի, հետևաբար, որ այս գիտակցությամբ դուք պատրաստվիք, այս գիտակցությամբ ձեր դասերը սորվիք, այս գիտակցությամբ այստեղ դուք զձեզ իրագործեք ու արժևորեք՝ օր մը ըլլալու համար մեր ժողովուրդի կյանքին մեջ առաքյալներ, մեր ժողովուրդի ու մեր Եկեղեցվո ծառայությանն ի սպաս»:

Հանդիպման վերջում անկաշկանդ ու մտերմիկ մթնոլորտում, ուսանողների և ներկաների հարցերին պատասխանեցին Վեհափառը և Զարեհ Սրբազանը:

Ծեմարանականներիս հիշողության միջից երբեք չի ջնջվի աշնանային բովանդակալից ու իմաստուն խորհուրդներով լի այդ առավոտը: Վեհափառի հայրական անկեղծ հորդորները մի նոր խթան հանդիսացան մեզ համար՝ առաջ ընթանալու և Աստված փնտրելու ճանապարհին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Սեպտեմբերի 29-ին ՀՀ նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանն իր նստավայրում ընդունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Արամ Ա-ին: Հանդիպման ընթացքում Լևոն Տեր-Պետրոսյանը ողջունեց հյուրերին՝ մաղթելով հաջողություն հանուն մեր Եկեղեցու միասնության և ժողովրդի հոգևոր նորոգման: Նա գոհունակություն հայտնեց նաև, որ Հայոց պետությունն ու Եկեղեցին, միասնաբար գործի լծված, իրականացնում են հայ ժողովրդի վաղեմի երազանքը՝ իրողություն են դարձնում Հայ Եկեղեցու, հայրենիքի և Սփյուռքի միասնությունը, որը մեր ազգային քաղաքականությունն է:

Խոսելով Հայաստանում քրիստոնեության պետականորեն ընդունման 1700-ամյակի տոնակատարության մասին, նախագահը նշեց, որ այն կլինի մեր պետությունը, մեր մշակույթը աշխարհին ներկայացնելու լավագույն առիթը:

Հայաստանում քրիստոնեության պետականորեն ընդունման 1700-ամյակի և Եկեղեցու խնդիրների վերաբերյալ իրենց նկատառումներն արտահայտեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա-ն, Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Արամ Ա-ն և Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարք Թորգոմ արքեպս. Մանուկյանը:

Հանդիպման ավարտին Գարեգին Վեհափառը շնորհակալություն հայտնեց նախագահին հանգամանալից զրույցի համար:

ԱՐԱՄ Ա ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՔԱՐՈԶԸ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ ՎԱՐԱԳԱ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ ՏՈՆԻՆ

Հոկտեմբերի 1-ին, կիրակի, Վարագա Ս. Խաչի տոնին, Արամ Ա Վեհափառը Սուրբ Էջմիածնի Մայր տաճարում, Ավագ ս. խորանի վրա, մատուցեց ս. պատարագ և «Հայր մեր»-ից առաջ բազմաթիվ հավատացյալների ներկայությամբ հավուր պատշաճի քարոզ խոսեց:

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, Ամէն»:

Հայաստանյայց Եկեղեցվո Սրբազան Հայրապետներուն, սուրբերուն ու նահատակներուն հավատքով ու շնչով թրծված այս աստվածակերտ տաճարին մեջ կանգնած իմ առաջին բառերս կուղղեմ Աստուծո ընելով. «ՓԱՌՔ ՔԵԶ ԱՍՏՈՒԱԾ. ՓԱՌՔ ՔԵԶ, ՅԱՂԱԳՍ ԱՄԵՆԱՅՆԻ ՏԷՐ ՓԱՌՔ ՔԵԶ»:

Փառք քեզ Աստված, որ արժանի ըրիր անպիտան ծառադ բարձրանալու այս խորանը սուրբ, ուր դարե՛ր, դարե՛ր շարունակ բարձրացան Քեզի հետ խոսելու մեր եռամեծ Վարդապետներն ու Սրբազան Հայրապետները:

Փառք Քեզ, Աստված, որ անգամ մը ևս բախտը ընծայեցիր ինձի ըլլալու Քո այս օրհնյալ հողիդ վրա, այն հողին, ուր դարեր առաջ Քու Միածին Որդին վերամարդեղացավ ու Իր Աստվածային լույսով լուսավորեց աշխարհն Հայոց:

Աստուծո այս խորանին վրա կանգնած հոգեկան անհուն ուրախությամբ և եղբայրական ջերմ սիրով կողջունեմ Ամենայն Հայոց Հայրապետը՝ Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Գարեգին Ա Կաթողիկոս, և այս հոգեպարար ու հանդիսավոր պահուն անգամ մը ևս կհաստատեմ իմ, որպես նորընտիր Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիո և մեր դարավոր Աթոռին հանձնառությունը անվերապահ ու ամբողջական գործակցության Սուրբ Էջմիածնի նախամեծար Աթոռին հետ, նույն և մեկ Հայաստանյայց Եկեղեցվո առաքելության ճամփուն վրա: Այս առիթով անգամ մը ևս կհայտնեմ Մեծի Տանն Կիլիկիո Աթոռին անվերապահ զորակցությունը Երուսաղեմի առաքելական Աթոռի Պատրիարքին և Կոստանդնուպոլսո Հայոց Պատրիարքին, Հայաստանյայց Եկեղեցվո ծառայության բնագավառեն ներս իրենց տրված յուրահատուկ դերակատարության:

Այսօր, հավատացյալ ժողովուրդ, տոն է Վարագա Սրբո Խաչին և Հայաստանյայց Եկեղեցին շարականներու, աղոթքներու ճամփով անգամ մը ևս լուսարձակի տակ կբերե Խաչին իմաստը ու դերը քրիստոնեական կյանքին մեջ: Հետևաբար, եկե՛ք սա պահուն բացվինք Խաչին խորհուրդին Հայաստանյայց Եկեղեցվո մաղթանքին հետևյալ բառերով. «Խաչ Քո երկրի՝ մեզ ապաւէն Տէր Յիսուս»: Բառե՛ր, աղոթասաց բառե՛ր, հոգեթափ բառե՛ր, որոնց մեջ է խտացած Խաչին խորհուրդը ու իմաստը մարդ-

կային կյանքին մեջ: Արդարև, առանց Խաչին, առանց Խաչեն ճառագայթող լույսին զորության դատարկ է մարդկային կյանքը, աղքատ է ու անիմաստ մարդու կյանքը: Առանց Խաչին մարդկային կյանքը երկրավոր պայքար մըն է միայն՝ առանց խորքի ու առանց նպատակի: Այսպես եղավ Խաչը Մեծ Խաչյալին՝ Քրիստոսի կյանքին մեջ: Նազովրեցի Հիսուսին կյանքը գունավորող, անոր կյանքին ընթացք ու նպատակ տվող, անոր խոսքն ու գործը արժևորող, աստվածային ներկայություն եղող Խաչը Քրիստոսի կյանքին մեջ, Բեթղեհեմեն մինչև Նազարեթ, Երուսաղեմեն մինչև Գողգոթա: Խաչը դարձավ ամբողջական զոհողություն, գիտակից հանձնառություն: Խաչը Քրիստոսի կյանքին մեջ եղավ ճանապարհ առավել կյանքի, ճանապարհ հրաշագործ Հարության: Աստված մեղքի ու մահվան ճիրաններուն մեջ տրվայտող մարդուն համար եկած էր, մարդուն փրկության համար եկած էր: Աստված Իր աստվածային պատկերը կերտած մարդը վերամարդացնելու համար երկնքեն երկիր իջած էր: Այս սրբազան նպատակին իրագործման համար Աստված ոչ միայն Իր աստվածային բարձրութենեն խոնարհեցավ, ծառայի կերպարանք առավ, Ինքզինք նույնացուց մարդուն հետ, այլ նույնիսկ կամավորապես Խաչ բարձրացավ Իր արյունով փրկելու համար մարդը: Խաչը՝ մահվան անարգանքի գործիքը, Քրիստոսով դարձավ Հարության, Հաղթության աղբյուր:

Սիրելի հավատացյալներ, պատմության մեծ իրագործումները կատարված են ամբողջական հանձնառությամբ, գիտակից զոհողությամբ: Աստված Իր արյունը թափեց մարդը փրկելու համար: Գրիգոր Լուսավորիչ Խոր Վիրապ իջավ խավարը նվաճելու ու Հայաստանյայց աշխարհը աստվածային լույսով լուսավորելու համար: Ղևոնդ ու Վարդան Ավարայրի դաշտ գացին իմացյալ մահով անմահություն կերտելու համար: Մեսրոպ Մաշտոց տառապեցավ ու ճգնեցավ կատարելու համար Հայաստանյայց Եկեղեցվո ու Հայոց պատմության մեծագույն հրաշագործությունը: Արդ, քրիստոնյա ըլլալ, կնշանակե Խաչը ունենալ կյանքի առանցքը: Քրիստոնյա ըլլալ, կնշանակե Խաչի կյանքը ապրիլ: Խաչը կյանքի մեջ կյանքով թարգմանել: Դատարկ է մարդու կյանքը առանց Խաչին: Մարդու կյանքը նյութով ու ժամանակով պայմանավոր գնացող իրականություն մըն է, երբ որ չկա Խաչը, իսկ երբ կա՝ զոհողություն, հանձնառություն ու ինքընծայում: Միթե այսպես չեղավ կյանքը Նազովրեցի Հիսուսին, Մեծ Խաչյալին, միթե այսպես չեղավ կյանքը Մեծ Խաչյալին առաջին հետևող խաչապաշտ ժողովրդին՝ հայ ժողովրդին: Վկա մեր արյունոտ պատմությունը: Խաչը Քրիստոսին մենք առինք մեր կյանքին մեջ, մեր կյանքով շաղախեցինք ու հավատարմորեն քայլեցինք Խաչի ճանապարհեն, Խաչը մեր կյանքի մեջ եղավ կյանքի ճանապարհ՝ Հարության աղբյուր:

Սիրելի հավատացյալներ, այսօր ևս մեր կյանքը նույնպես Խաչի ճանապարհ է, մեր կյանքի ճանապարհը Խաչի ճանապարհ է: Խաչի կյանք է իր ինքնորոշված արդար իրավունքի ձեռքբերման համար ազատագրական պայքարի մեջ նետված Արցախի ժողովրդի կյանքը: Արցախի մեր ժողովուրդը շիտակորեն ամեն օր կխաչվի ի խնդիր արդարության, ի խնդիր ազգային արժանապատվության: Բայց պատմությունը վկա Խաչյալին մահ չկա: Խաչյալի ճամփան Հարության ճամփան է: Խաչյալի կյանք է, սիրելի ժողովուրդ, Հայոց հայրենակերտումի ու ազգակերտումի նվիրական առաքելության լծված հայրենաբնակ մեր ժողովուրդին կյանքը: Մեր ժողովուրդը բարձրագույն աստիճանի գիտակցությամբ ընտրած է այս կյանքը այն քաջ

հավատքով, որ ազգ ու հայրենիք պիտի կերտի միայն ու միայն ամբողջական զոհողությամբ ու ամբողջական հանձնառությամբ: Վերջապես, Խաչի կյանք է Սփյուռքի օտար ու օտարացնող ճամփաներուն վրա իր գոյապայքարը մղող, իր հայությունը պահող Սփյուռքի հայության կյանքը, բայց, սիրելի հավատացյալներ, Աստված մեզի մեծ Խաչ տվավ, մեր ժողովուրդը պատմության ընթացքին Քրիստոսի տված Խաչը միասնաբար շալկեց ու հավատարմորեն ու քաջորեն քալեց իմացյալ մահվան ուղիով: Այսօր ալ մեկ է մեր Խաչը, որովհետև մենք մեկ ազգ ենք հայրենիքով ու Սփյուռքով: Մենք այս գիտակցությամբ պետք է ապրինք, այս գիտակցությամբ շալկենք մեր Խաչը ու քալենք Խաչի ճանապարհեն: Վայ մեզի, հազար անգամ վայ մեզ, երբ բաժան-բաժան ապրինք, երբ բաժան-բաժան գործենք: Մենք մեկ ազգ ենք, մեկ հայրենիքով: Հայրենի ժողովուրդին կյանքը՝ Սփյուռքին տուռապանքն է: Հայրենի ժողովուրդին հաջողությունն ու ուրախությունը ըՍփյուռքինն է և փոխադարձաբար: Ահա այսօր Խաչեն կուգա մեզ մեծ պատգամ՝ միասնաբար քալել, հավատարմորեն քալել Խաչին նույն ճանապարհեն:

Հետևաբար, եթե մենք զմեզ կնկատենք արժանի զավակները իմացյալ մահով անմահություն կերտած մեր սրբազան պապերուն, եթե մենք զմեզ կդավանինք հարազատ ժառանգները թշնամիի յաթաղանին տակեն անցած, Տեր-Զորի ավազներու մեջեն քալած, բայց չմեռած ու չմեռնող ժողովուրդին, ահա՝ այն ատեն մենք միասնաբար պիտի քալենք Խաչի ճանապարհեն՝ ըսելով Աստուծուն. Խաչ Քո եղիցի մեզ ապավեն, Տեր Հիսուս:

Սիրելի հավատացյալներ, եկե՛ք քալենք միասնաբար Խաչի ճանապարհեն, որովհետև Խաչի ճանապարհը սիրո, միության, հավատարմության ճանապարհ է, Խաչի ճանապարհը հաղթության ու հրաշափառ հարության ճանապարհ է այժմ և միշտ և հավիտյանս հավիտենից, ամեն»:

Ս. պատարագի ավարտին Մայր տաճարի երգչախումբը կատարեց «Կիլիկիա» հոգեհույզ երգը:

Մայր Հայրենիքում գտնվելու շուրջ մեկշաբաթյա ժամանակահատվածում Արամ Վեհափառը այցելեց «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի կենտրոնատեղի, Եռաբլուր՝ զոհված ազատամարտիկների շիրիմներին, ինչպես նաև Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակն անմահացնող Ծիծեռնակաբերդի երկնաքերծ բարձունքի հավերժահամալիր և Մատենադարան: